

УДК 347.1

Катерина Москаленко,*канд. юрид. наук,
асистент кафедри цивільного права
Київського національного університету імені Тараса Шевченка*

РОЗГОЛОШЕННЯ ЛІКАРСЬКОЇ ТАЄМНИЦІ: ДЕЯКІ ПИТАННЯ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ

Стаття присвячена аналізу норм, якими здійснюється правове регулювання інституту лікарської таємниці в Україні; об'єкта лікарської таємниці; випадків розголошення лікарської таємниці за чинним законодавством та можливості розголошення такої таємниці з мотивів суспільної необхідності. У результаті проведеного дослідження зроблено висновок про те, що чинне законодавство України містить невичерпний перелік випадків розголошення лікарської таємниці, а питання правомірності розголошення такої таємниці потрібно оцінювати з урахуванням конкретних обставин справи.

Ключові слова: лікарська таємниця, право на таємницю про стан здоров'я, інформація з обмеженим доступом, конфіденційність, суспільна необхідність, права пацієнта.

За європейськими стандартами інформацію, яку пацієнт повідомляє лікарю у процесі виконання останнім професійних обов'язків, віднесено до «чутливих» даних і за загальним правилом вона є конфіденційною, тобто не може поширюватися без згоди пацієнта. Проте в деяких випадках розкриття такої інформації є необхідним в інтересах держави та суспільства, що зумовлює актуальність дослідження теоретичних і практичних аспектів питання, пов'язаного з розголошенням лікарської таємниці.

Проблемами лікарської таємниці займалися як вітчизняні, так і зарубіжні вчені, а саме: С. Бартош, Н.В. Коробцова, О.П. Печений, Н.О. Коротка, О.І. Мацегорін, С.Г. Стеценко, Н. Школьна, І.В. Шатковська, І.Я. Сенюта, П. де Круз, Л. Фурроу, М. Стауч та інші, якими зроблено значний внесок у вивчення та становлення інституту лікарської таємниці. Однак і досі малодослідженим залишається питання розголошення лікарської таємниці для забезпечення суспільного інтересу.

У даній статті автор має на меті проаналізувати норми, якими здійснюється правове регулювання інституту лікарської таємниці в Україні, випадки розголошення лікарської таємниці за чинним законодавством та можливість розголошення такої таємниці з мотивів суспільної необхідності.

Як відомо, інститут лікарської таємниці має давню історію. Так, у клятві Гіпократата, яка є одним із найстаріших відомих біоетичних документів, зазначено: «Що б при лікуванні, і також без лікування, я не побачив

або не почув відносно життя людей з того, що не потрібно розголошувати, я промовчу про те, вважаючи подібні речі за таємницю». Наразі право пацієнта на таємницю про стан здоров'я врегульовано низкою міжнародних документів у сфері захисту прав людини і спеціальних актів у сфері охорони здоров'я.

Універсальними документами про права людини закріплено принцип недопустимості безпідставного втручання в особисте і приватне життя (ст. 12 Загальної декларації прав людини [1], ст. 17 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права [2], ст. 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [3]). Інститут лікарської таємниці врегульовано також спеціальними міжнародними актами у сфері охорони здоров'я, а саме: Міжнародним кодексом медичної етики [4], Лісабонською декларацією стосовно прав пацієнта [5], ст. 6 Європейської хартії прав пацієнтів [6], ст. 10 Конвенції про захист прав та гідності людини у зв'язку з використанням досягнень біології та медицини [7].

У національному законодавстві відповідні норми закріплено у ст. 39-1 (право на таємницю про стан здоров'я) та ст. 40 (лікарська таємниця) Основ законодавства України про охорону здоров'я [8], а також у ст. 286 Цивільного кодексу України [9] (право на таємницю про стан здоров'я).

Що ж до об'єкта лікарської таємниці, то він визначається вченими по-різному: О. Костецька [10, с. 176-177] і Н. Школьна [11, с. 36-37] надають вичерпний перелік відомостей, що становлять лікарську таєм-

ниці; В.Т. Бачинський, А.М. Падуре та ін. визначають об'єкт лікарської таємниці як інформацію про пацієнта та інформацію про членів сім'ї пацієнта [12, с. 294]; О.П. Печений та Н.В. Коробцова наголошують на тому, що у складі лікарської таємниці слід виділяти медичну та немедичну інформацію [13, с. 167].

Аналіз норм чинного законодавства України, доктринальних точок зору та ст. 8 Лісабонської декларації стосовно прав пацієнта свідчить про те, що вся інформація про пацієнта, яка стала відома медичному працівникові або іншій особі у зв'язку з виконанням професійних або службових обов'язків, повинна зберігатися у таємниці. Така точка зору підтримується і в доктрині медичного права, зокрема, Х.В. Майкутом [14, с. 174] та О.І. Мацегориним [15, с. 157].

Зрозуміло, що відсутність законодавчого закріплення обов'язку лікаря зберігати інформацію про пацієнта у таємниці могла б призвести до негативних для суспільства наслідків, оскільки пацієнти, побоюючись розголошення відповідної інформації, утримувались би від звернення за кваліфікованою медичною допомогою. Проте лікарська таємниця не може бути абсолютною, оскільки у певних випадках розголошення лікарської таємниці є необхідним для забезпечення інтересів держави і суспільства.

Як вбачається зі ст. 40 Основ законодавства України про охорону здоров'я, розголошення відомостей, які становлять лікарську таємницю, можливо лише у передбачених законом випадках. Законодавчими актами передбачено низку таких випадків, як-от:

- обов'язок наречених повідомити один одного про стан здоров'я (ст. 30 Сімейного кодексу України [16]);

- обов'язок підприємств, установ і організацій усунути за поданням відповідних посадових осіб державної санітарно-епідеміологічної служби від роботи, навчання, відвідування дошкільних закладів осіб, які є носіями збудників інфекційних захворювань, хворих на небезпечні для оточуючих інфекційні хвороби, або осіб, які були в контакті з такими хворими, з виплатою у встановленому порядку допомоги із соціального страхування, а також осіб, які ухиляються від обов'язкового медичного огляду або щеплення проти інфекцій, перелік яких встановлюється центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері охорони здоров'я (ст. 7 Закону України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення» [17]);

- обов'язок установи виконання покарань повідомити відповідний протитуберкульозний заклад про клінічну та диспансерну

категорію захворювання хворого на туберкульоз, звільненого з місць позбавлення волі (арештного дому) (ст. 18 Закону України «Про протидію захворюванню на туберкульоз» [18]);

- передача відомостей про стан психічного здоров'я особи та надання їй психіатричної допомоги без згоди особи або без згоди її законного представника для: 1) організації надання особі, яка страждає на тяжкий психічний розлад, психіатричної допомоги; 2) провадження досудового розслідування або судового розгляду за письмовим запитом слідчого, прокурора та суду (ст. 6 Закону України «Про психіатричну допомогу» [19]);

- обов'язок лікувально-профілактичного закладу передати протягом доби з використанням засобів зв'язку та на паперовому носії екстрене повідомлення про звернення потерпілого з посиланням на

- нещасний випадок на виробництві за встановленою формою підприємству, де працює потерпілий, а також визначеним органам державної влади (п. 9 постанови Кабінету Міністрів України «Деякі питання розслідування та обліку нещасних випадків, професійних захворювань і аварій на виробництві» [20]).

На нашу думку, цей перелік не є вичерпним, і розголошення лікарської таємниці можливе і в інших випадках. Зокрема, за приписами ст. 32 Конституції України [21] не допускається збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди, крім випадків, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини. Відповідно до ч. 2 ст. 8 Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод органи державної влади не можуть втручатись у здійснення права на повагу до приватного і сімейного життя, за винятком випадків, коли втручання здійснюється згідно із законом і є необхідним у демократичному суспільстві в інтересах національної та громадської безпеки чи економічного добробуту країни, для запобігання заворушенням чи злочинам, для захисту здоров'я чи моралі або для захисту прав і свобод інших осіб. Крім цього, правила поширення інформації з обмеженим доступом врегульовано ст. 29 Закону України «Про інформацію» [22], за приписами якої інформація з обмеженим доступом може бути поширена, якщо вона є суспільно необхідною, тобто є предметом суспільного інтересу, і право громадськості знати цю інформацію переважає потенційну шкоду від її поширення. Предметом суспільного інтересу вважається інформація, яка свідчить про за-

грозу державному суверенітету, територіальній цілісності України; забезпечує реалізацію конституційних прав, свобод і обов'язків; свідчить про можливість порушення прав людини, введення громадськості в оману, шкідливі екологічні та інші негативні наслідки діяльності (бездіяльності) фізичних або юридичних осіб тощо.

Доктрини і практики іноземних держав відомі випадки розголошення лікарської таємниці, які не згадуються у чинному законодавстві України.

По-перше, наявне розголошення лікарської таємниці з метою захисту суспільства від злочину. Відповідний випадок аналізувався Високим судом Юстиції у Великобританії у справі Дабл'ю проти Еджелла (*W v. Edgell*). У відповідній справі психічно хворого пацієнта було засуджено за вбивство та нанесення тяжких тілесних ушкоджень. Однією з умов його дострокового звільнення було отримання висновку психіатра про те, що пацієнт здоровий і не становить небезпеки для суспільства. Представники ув'язненого звернулися з відповідним проханням до лікаря Еджелла, проте після проведення огляду лікарем було складено висновок про те, що пацієнт є хворим та небезпечним. Пан Еджелл просив адвокатів внести інформацію про складений висновок у справу ув'язненого, проте отримав відмову. Після цього лікар надіслав копію свого висновку директору установи, в якій утримувався пацієнт, та до установи, компетентної вирішувати питання про його дострокове звільнення.

Представниками пацієнта було подано позов про захист від розголошення конфіденційної інформації. Суд виніс рішення на користь лікаря, встановивши, що лікар діяв відповідно до закону і його дії були необхідними в інтересах публічної безпеки та запобігання злочину [23, с. 61].

По-друге, можливе розголошення лікарської таємниці в інтересах третіх осіб, про що йдеться у справі Тарасов проти регентів Університету Каліфорнія (*Tarasoff v. Regents of University of California*). Пацієнт звернувся до психолога університету та розповів останньому про свій намір вбити свою колишню дівчину Тетяну після її повернення додому з Бразилії. Лікар повідомив про відповідні наміри поліцію. Поліцейські провели з хлопцем бесіду і відпустили його після обіцянки не вбивати дівчину. Через кілька місяців хлопець завітав до своєї колишньої дівчини додому і вбив її. Батьки Тетяни подали позов до лікаря, директора лікувальної установи та університету. За результатами дослідження обставин справи судом було вирішено, що коли для лікаря стає зрозумілою небезпека, яку пацієнт

становить для третьої особи, він зобов'язаний проявити розумну турботу про таку особу. Лікар може попередити третю особу або поліцію про небезпеку чи вжити інших, прийнятних за даних обставин, заходів [24].

По-третє, посиленого втручання у приватне життя можуть зазнавати публічні особи, у зв'язку з чим може бути розголошена інформація про стан їхнього здоров'я. Як зазначається у п.7 Резолюції № 1165 (1998) Парламентської Асамблеї Ради Європи про право на недоторканність особистого життя, публічними фігурами є особи, які обіймають державну посаду і (чи) користуються державними ресурсами, а також усі ті, хто відіграє певну роль у суспільному житті чи то в політиці, економіці, мистецтві, соціальній сфері, спорті або в будь-якій іншій сфері [25].

На думку деяких вчених, публічні особи мають право на таємницю про стан здоров'я, як і будь-які інші особи. Як зауважує І. Бурмейстер, публічні люди зазвичай досягають певних «висот» у житті завдяки їхньому таланту, розуму, працьовитості та ініціативності, а тому несправедливим видається обмежувати їхнє право на таємницю про стан здоров'я [26, с. 19]. Інші вчені наголошують на тому, що стан здоров'я деяких державних та громадських діячів (наприклад, тих, що претендують на пост глави держави) може впливати на життя значної кількості осіб, що обумовлює необхідність розкриття відповідної інформації [27, с. 14].

Питання щодо розкриття медичної інформації про стан здоров'я публічної особи аналізувалося у справі Кемпбелл проти ЕмДжі-Ен Лімітед (*Campbell v. MGN Limited*), яка розглядалася у 2004 році у Великобританії. Супермодель Наомі Кемпбелл неодноразово переконувала суспільство, що вона не має наркотичної залежності. Якимось британське видання повідомило своїх читачів про те, що супермодель лікується у спеціалізованому закладі для наркотично залежних, про деталі такого лікування, а також опублікувало фотографію Наомі на фоні закладу. У зв'язку із цим супермодель звернулася до суду з позовом про порушення її права на приватне життя. За результатами судового розгляду було вирішено, що відомості про наркотичну залежність супермоделі та отримання нею медичної допомоги можуть бути розголошені, оскільки вона сама ввела суспільство в оману своїми заявами про здоровий спосіб життя. Водночас публікація інформації про заклад, у якому Наомі отримувала медичну допомогу, деталі лікування, а також розміщення її фотографії на фоні спеціалізованого закладу для лікування наркозалежних є неправомірним втручанням у приватне життя [28].

Відповідне питання аналізувалося також у справі Фон Ганновер проти Німеччини (Von Hannover v. Germany (No. 2)), яка розглядалася Європейським судом з прав людини. За обставинами справи заявники – старша донька принца Монако, Реньє III, та її чоловік – звернулися до Європейського суду з прав людини, вважаючи, що їхнє право на повагу до приватного життя було порушено низкою публікацій. В одній із публікацій, що були об'єктом судового розгляду, йшлося про хворобу принца Реньє III, який в той час правив Монако. Європейський суд з прав людини погодився з аргументами німецького Федерального суду юстиції про те, що хвороба правлячого монарха та поведінка членів його сім'ї під час хвороби є подією, яка становить загальний інтерес, а отже публікація такої інформації є правомірною [29].

Отже, норма про правила поширення інформації, яка є предметом суспільного інтересу, умовжливлює розголошення лікарської таємниці в Україні в описаних випадках, а питання правомірності такого розголошення потрібно оцінювати з урахуванням конкретних обставин справи. Що ж до чинного законодавство України, то його норми не містять вичерпного переліку випадків розголошення лікарської таємниці.

Висновки

Проведене дослідження дає змогу дійти таких висновків:

1. Об'єктом лікарської таємниці є вся інформація про пацієнта, яка стала відома медичному працівнику або іншій особі у зв'язку з виконанням професійних або службових обов'язків.

2. Чинне законодавство України містить невичерпний перелік випадків розголошення лікарської таємниці.

3. Розголошення лікарської таємниці можливе у випадках, які прямо не передбачені чинним законодавством України, якщо інформація, яка становить лікарську таємницю, є предметом суспільного інтересу. Такими випадками можуть бути, зокрема, розголошення лікарської таємниці в інтересах третіх осіб, з метою захисту суспільства від злочину, а також розголошення інформації про стан здоров'я публічних людей та ін.

4. Питання правомірності розголошення лікарської таємниці потрібно оцінювати з урахуванням конкретних обставин справи.

Список використаних джерел:

1. Загальна декларація прав людини від 10 грудня 1948 року // Офіційний вісник України. – 2008. – № 93. – ст. 89.

2. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 16 грудня 1966 року // Юридичний вісник України. – 2004. – № 49.

3. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 року // Офіційний вісник України. – 1998. – № 13 – ст. 270.

4. Міжнародний кодекс медичної етики від 1 жовтня 1949 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/990_002

5. Лісабонська декларація стосовно прав пацієнта від 1 жовтня 1981 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/990_016

6. Європейська хартія прав пацієнтів від 15 листопада 2002 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://meduniv.lviv.ua/files/press-centre/2014/n180414/evropejska_hartiya_prav_pacientiv.pdf

7. Конвенція про захист прав та гідності людини у зв'язку з використанням досягнень біології та медицини від 4 квітня 1997 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_334

8. Основи законодавства України про охорону здоров'я від 19 листопада 1992 року № 2801-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 4. – Ст. 19.

9. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року № 435-IV // Офіційний вісник України. – 2003. – № 11. – Ст. 461.

10. Костецька О. Право особи на інформацію про стан здоров'я: проблеми реалізації / О. Костецька // Медичне право України: проблеми становлення та розвитку : матеріали I Всеукраїнської науково-практичної конференції, 19 – 20 квітня 2007 р., м. Львів. – С. 173–178.

11. Школьна Н. Право на таємницю про стан здоров'я / Н. Школьна // Практика управління медичним закладом. – 2014. – № 1. – С. 34–40.

12. Бачинський В.Т. Лікарська таємниця: поняття та медико-правове забезпечення в Україні / Бачинський В.Т., Падуре А.М., Ванчуляк О.Я., Сивокоровська А.-В.С. // Вісник ВДНЗУ «Українська медична стоматологічна академія». – Том 15. – Випуск 4 (52). – С. 293–297.

13. Коробцова Н.В. Деякі проблеми охорони медичної таємниці / Н.В. Коробцова, О.П. Печений // Медичне право України: проблеми становлення та розвитку : матеріали I Всеукраїнської науково-практичної конференції, 19 – 20 квітня 2007 р., м. Львів. – С. 165–172.

14. Майкут Х.В. Окремі аспекти цивільно-правової охорони права на таємницю про стан здоров'я / Х.В. Майкут // Науковий вісник Херсонського державного університету. – 2014. – Випуск 6-1. – Том 1. – С. 173–177.

15. Мацегорін О.І. Цивільно-правова охорона права на таємницю про стан здоров'я / О.І. Мацегорін // Часопис Київського університету права. – 2010. – Випуск 4. – С. 154–158.

16. Сімейний кодекс України від 10 січня 2002 року № 2947-III // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 21-22. – Ст. 135.

17. Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення : Закон України від 24 лютого 1994 року № 4004-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 27. – Ст. 218.

18. Про протидію захворювання на туберкульоз : Закон України від 5 липня 2001 року № 2586-III //

Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 49. – Ст. 258.

19. Про психіатричну допомогу : Закон України від 22 лютого 2000 року № 1489-III // Відомості Верховної Ради України. – 2000. – № 19. – Ст. 143.

20. Деякі питання розслідування та обліку нещасних випадків, професійних захворювань і аварій на виробництві : Постанова Кабінету Міністрів України від 30 листопада 2011 року № 1232 // Офіційний вісник України. – 2011. – № 94. – Ст. 64.

21. Конституція України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.

22. Про інформацію : Закон України від 2 жовтня 1992 року № 2657-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 48. – Ст. 650.

23. Peter de Cruz. Comparative Healthcare Law. – London: Cavendishpublishing, 2001. – 701 p.

24. Tarasoff v. Regents of University of California [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.casebriefs.com/blog/law/torts/torts-keyed-to-dobbs/the-duty-to-protect-from-third-persons/tarasoff-v-regents-of-university-of-california>.

25. Резолюція Парламентської Асамблеї Ради Європи про право на недоторканність особистого життя № 1165 від 1998 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://assembly.coe.int/main.asp?Link=/documents/adoptedtext/ta98/eres1165.htm>.

26. Бурмейстер И. Медицинская (врачебная) тайна: теоретический аспект / И. Бурмейстер // Сибирский юридический вестник. – 2008. – № 2 (41). – С. 15–20.

27. Шатковська І.В. Адміністративно-правове забезпечення лікарської таємниці в Україні: автореферат на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук : спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / І.В. Шатковська ; Національний університет біоресурсів і природокористування України, Київ, 2010. – 22 с.

28. United Kingdom: Campbell v. MGN Limited [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.article19.org/resources.php/resource/2458/en/united-kingdom:-campbell-v.-mgn-limited>.

29. Von Hannover v. Germany [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22fulltext%22%3A%5B%5C%22von%20hannover%20germany%22%5D%2C%5C%22documentcollectionid2%22%3A%5C%22GRANDCHAMBER%22%5D%2C%5C%22itemid%22%3A%5C%22001-109029%22%5D%7D>.

Стаття посвячена аналізу норм, котрими здійснюється правове регулювання інституту врачебной тайны в Україні, об'єкта врачебной тайны, случаев разглашения врачебной тайны в соответствии с действующим законодательством и возможности разглашения такой тайны по общественной необходимости. В результате проведённого исследования сделан вывод о том, что действующее законодательство Украины содержит неисчерпывающий перечень случаев разглашения врачебной тайны, а вопрос правомерности разглашения такой тайны следует оценивать с учётом конкретных обстоятельств дела.

Ключевые слова: врачебная тайна, право на тайну о состоянии здоровья, информация с ограниченным доступом, конфиденциальность, общественная необходимость, права пациента.

The article is devoted to the analysis of the norms regulating the institution of medical secret in Ukraine, the object of medical secret, disclosure of medical secret in accordance with the current Ukrainian legislation and the possibility of disclosure of such secret in the interests of society. As a result of conducted investigation, the author has come to conclusions that the current Ukrainian legislation contains inexhaustive list of cases of medical secret's disclosure and the question on legitimacy of such disclosure shall be analyzed taking into account the concrete circumstances of the case.

Key words: medical secret, right to privacy of health information with limited access, privacy, public need, right patient.

